

<https://doi.org/10.31874/2309-1606-2018-22-1-211-223>
УДК: 009:168

Томас Сьорен ГОФФМАН
Thomas Sören HOFFMANN
(University of Hagen, Germany)
thomas.hoffmann@fernuni-hagen.de

ВИТОКИ ТА ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ БІОЕТИКИ ТА ПРОГРАМИ «ІНТЕГРАТИВНОЇ БІОЕТИКИ»¹

Ч. 1

(переклад з німецької Ганни Губенко)

Від перекладача

Професор Томас Сьорен Гоффман є Членом дослідницької групи «Міжкультурна біоетика» у Бохумі при Рурському університеті. Спів-ініціатор «Південно-східноєвропейського форуму з біоетики» (Лошинь / Хорватія). Доцент кафедри філософії в Боннському університеті. З 2006 року спів-редактор журналу «Synthesis philosophica» (Загреб). У 2007 р. отримав премію Карла Ясперса Університету Ольденбурга. Наразі входить до професорсько-викладацького складу Ферн-університету міста Хаген (Hagen).

Знайомство перекладача, к.філос.н., доцента Губенко Ганни з професором відбулося на Літній школі «Біоетика як науково-соціальний проект: ідея інтегративної біоетики» при Академії політичної освіти у місті Тутцінг у Німеччині, 19–26 червня 2016 року. Літня школа відбулася у рамках проекту «Інтегративна біоетика». Проект виник у співпраці з чотирма університетами Південно-Східної Європи, до яких на той час приєдналися Академія політичної освіти (Tutzing), Католицький університет Айхштетт (Eichstätt) і Католицький приватний університет в Лінці (Linz). Біоетичні питання більше не можуть бути зведені до проблем у рамках прикладної етики. Швидше, вони вимагають методологічної прив'язки до задач щодо необхідної координації різних наукових (наприклад, правових, етичних), а також соціально-культурних (наприклад, політичних, соціально-психологічних, релігійних) перспек-

¹ © Ганна Губенко, переклад з німецької, 2018.

тив. Термін «інтегративна біоетика» стосується як методологічних, так і прикладних фундаментальних питань біоетичної теорії та практики, які повинні вирішуватися в світлі нередукціоністських, орієнтованих на діалог зазначених перспектив. У рамках проекту щорічно проводиться міжнародна Літня школа, тематика якої щоразу присвячена актуальним проблемам медицини та біоетики. У журналі ми представляємо матеріал, який обговорювався професором Гоффманом на Літній школі у 2016 році.

Анотація

У статті порівнюються різні моделі біоетики. Домінуюча модель біоетики аналізується як нова галузь прикладної етики, що зосереджена на її походженні, особливим чином на питаннях медичної етики, висхідних від репродуктивної медицини. В рамках цієї концепції формальне застосування етичних принципів в медичній практиці зазвичай розуміється як стратегія збереження автономії особистості. Інша модель, «холістична», пов'язана з іменами Ван Ренсселера Поттера й Ханса Йонаса й акцентується на етичних питаннях, що обговорюються в ширшому контексті «загальної медитації» життя в цілому, природи та людських життєвих світів. «Холістична» біоетика фокусується на ідеї цілісності, а також допускає внутрішній «живий» плюралізм перспектив, що відповідає самодиференціації життя у безліч життєвих світів. Третя модель – інтегративна біоетика, яка не тільки намагається поєднати, з одного боку, перспективи автономії та, з іншого, життя та природи в цілому, але також показує, що біоетика заснована на власних джерелах нормативності (наприклад, в ідеї щодо життя). З цих джерел також постає завдання «інтегрувати» перспективи різних наукових дисциплін про життя в цілому. У статті розглянута концепція «інтегративної біоетики» з наступними характеристиками: інтегративна біоетика розглядає всі види взаємодії між людьми, живими істотами та природою у цілому; вона трансдисциплінарна і тому заснована на діалозі наук, у яких є біоетична обізнаність щодо визначених проблем; вона відкрита також для ненаукових проявів індивідуальної та суспільної свідомості, й тому під час обговорення життя в нормативному сенсі все ж залишається у контакті з дійсними життєвими світами реальних людей. У кінці статті обговорюється інтегративна біоетика як приклад сенсу щодо ідеї «природної волі».

Ключові слова: біоетика, прикладна етика, нормативність життя, трансдисциплінарність, «природна воля».

Частина 1

Той, хто вивчає історію становлення поняття «біоетика» та історію становлення відповідної наукової дисципліни, той швидко визначить, що предмет вивчення біоетики є не такою вже й однозначно простою величиною, як могло здатися на початку. І мова зараз йде навіть не про

ті дивні непорозуміння, що виникають час від часу – як-от, наприклад, той факт, що у південних країнах зустрічаються вивіски або таблички, на яких великими літерами виведене слово «Біоетика», а коли придивишся, виявляється, що йдеться про СПА-салон. Ні, тут ми говоримо про те, що в межах наукової біоетики можна виокремити різні напрямки, навіть різні наукові парадигми, які іноді зовсім нелегко підвести під спільний дах. Згадаймо, наприклад, протестантського пастора Фріца Яра (Fritz Jahr, 1895-1953), котрий у 1926 р. в маленькому журнальному дописі чи не вперше використав доволі проблематичний (зважаючи на лексичне значення компонентів цього складеного слова) термін «біоетика» (Jahr, 1926: 604-605). Очевидно, що цей неологізм Фріц Яр побудував за аналогією з програмним заголовком «Біо-психіка» (1), який зустрів у роботах досі знаного філософа та психолога Рудольфа Айслера (1873-1926). І так само як Р. Айслера, незважаючи на його прихильність до творів І. Канта, треба розглядати у контексті психологізму кінця 19 – початку 20 століття, так само і творчість Фр. Яра вписується в той загальний світогляд «філософії життя», у рамках якого вже раніше могло бути поставлене ключове – як для нашого підходу – питання щодо *нормативності життя*. Згадаймо виведений Альбертом Швейцером в 1915 році постулат щодо «благоговіння перед життям», а також, звичайно, «віталістичного» ззивання до життя у Ніцше та ніцшеанстві. Не останнім чином саме на цьому питанні – на питанні, чи біоетика має виходити з *внутрішньої, інгерентної нормативності/обов'язковості життя*, чи – як це було в початковій альтернативній моделі – має базуватися на понятті *самовизначення та самообмеження власних дій* – саме на цьому питанні почнуть в подальшому розходитися шляхи розбудови поняття «біоетика». Тож в нашій праці ми докладно проаналізуємо це «роздвоєння шляху» та спробуємо знову поєднати обидві стежки. Іншою альтернативою могла бути відкрита та чисто утилітаристська «біоетика», яка прагне направити людську дію щодо живого якомога ефективніше, тобто на максимальне досягнення мети і використання засобів. Якщо такі великі вчені як Ервін Чаргафф (1905-2002), який, як відомо, є не тільки одним із провідних біохіміків, але й одним із найяскравіших критиків сучасної біоетики, – говорять про те, що біоетика в тому сенсі, як її сьогодні розуміють і практикують, найчастіше є «виправданням того, що морально не прийнятне» (2), або, коли той же Ер. Чаргафф, дивлячись на те, що він називав «дорогою у генетичну бійню», констатував, «здається, що здійсненність ... є єдиним моральним критерієм» (Chargaff, 2002: 211) взаємодії з живим, тоді він мав на увазі саме цю останню версію чисто утилітарної біоетики, яка має своє слабе місце саме у тому, що вона не в змозі дати матеріального виправдання себе, особливо якщо це стосуєть-

ся цілей, що лежать набагато далі, ніж вона сама їх визначила. Можна говорити, що така версія «біоетики», яка розвиває саме суспільний вплив, посиляючись на прагматику і прості повсякденні уявлення про життя, зазвичай і підсилює активізацію необмежених можливостей, орієнтуючись на ідеали технічної досконалості, а також технічні вдосконалення життя (включаючи в себе і «вдосконалення» людини (3)). Якраз там вона, врешті-решт, є взаємопоєднуючою з нормами біотехніки й упускає етичне (4) – проблема, з якою ми зіткнемося і в інших галузях прикладної етики, так, зокрема, в певному становленні економічної етики, коли орієнтована на користь логіка економіки стилізується як етичний критерій і при цьому більше не розглядає етичного питання людського самовідношення та саморозуміння дії. У подальшому ми не хочемо трактувати проблему чисто утилітарної етики, тобто в кінці кінців біотехнологічної біоетики, а залишаємо її на вищевикладеному рівні. При цьому ми не хочемо ігнорувати або применшити цю проблематику, ми почнемо тепер з дискусії або зі спорів між ними, з нормативної орієнтації біоетики на осмислення свободи та життя. У цьому дискурсі ми будемо говорити і про моделі «інтегративної етики», яка буде задіяна далі і про яку ми хочемо вже сказати як про громадський узагальнюючий проєкт. Почнемо мабуть зі спорів між напрямками біоетики про «свободу» та про «життя», які можна було спостерігати при становлення самої дисципліни у другій половині ХХ століття.

1. Два головних напрямки «біоетики»

Цей спір виявився не в останню чергу в фазі становлення біоетики як наукової дисципліни, як «пріоритетний спір» (Korff, 2000: 7-16), який протягом деякого часу повинен був збуджувати розуми, – так, наче від першого використання слова залежить практично все стосовно його концептуального наповнення. Що стосується цього спору, часто посиляються на 1970 рік, коли, звичайно в Північній Америці, пролунало два «стартових постріли» для створення нової дисципліни. Грубо кажучи, тут протиставляються, з одного боку, модель, яка розглядає «біоетику» як нову спеціальну область етики, що головним чином зосереджена на медичному аспекті, а з іншого – як «холістичний» концепт, який стосується лише етичних питань в контексті «загальної медитації» життя або взагалі природи. Тут ми розглянемо ці дві моделі, а потім запропонуємо, як могла б сприйматись третя інтегративна модель біоетики.

1.1. Панівна модель: між репродуктивною етикою та захистом особистої свободи

Почнемо з «мейнстриму» – розуміння біоетики як області етики на зразок політичної, правової та наукової етики. У випадку біоетики йдеться про концепт, який тісно пов'язаний з *Центром досліджень репродукції людини та біоетики Джозефа та Роуз Кеннеді*, заснований в 1971 році в Джорджтаунському університеті. Назва «біоетика» у контексті появи інституту в 1970 році, здається, неочікувано була знайдена політиком Сарджентом Шрайвером (1915–2011), близьким другом сім'ї Кеннеді. Зі свого боку, сам Шрайвер не тільки розглядав суто казуїстичну медичну етику, але й хотів надати *біології* нового значення в пошуках відповідей на етичні питання (5) (Cook, 2011). Звичайно, ця цілком сцієнтично-натуралістична здогадка жодним чином не змушує серця філософів битись швидше, але й не шкодить популярності нової дисципліни. Підсумовуючи це питання, у даному випадку йдеться, по суті, переважно про принципово-казуїстичну нормативність втручання на живі субстрати, зокрема, про зовнішню нормативність дій в області наук (насамперед, *медицини*), які стосуються життя або виживання людства (6). Один з основних *нормативних* імпульсів цього типу біоетики походить – і, звичайно, стосується поширення використання терміна навіть за межами вузького кола засновників у Вашингтоні, округ Колумбія – головним чином від орієнтації сучасної етики на *самовизначену волю* як нормативний орган і не в останню чергу від зусилля, спрямованого на те, щоб підкреслити варіанти ліберальної суб'єктивності проти *гетерономних* структур. Слід згадати медичний патерналізм, який тривалий час був панівним, або інституційні, економічні, політичні та інші зовнішні обмеження, які можуть погіршити або повністю вимкнути самовизначення особливо у пацієнта. У відповідних дослідженнях передісторії (у тому числі до 1970 року) провідних мотивацій біоетики було доведено, що їх початок був пов'язаний з науково-критичними емансипаційними імпульсами, які суперечили домінуючому у Північній Америці мисленню утилітаризму, зокрема, в медичній професії, а також прагнули надати впливу суворому обов'язку обґрунтування наукової та медичної діяльності (Stevens, 2000). Загально кажучи, «біоетика» – це по-справжньому *ліберальна* нормативна справа, яка в значенні принципів просвітництва служить звільненню суб'єктивності від патерналізму через інституалізовані науки. Виходячи зі своїх історичних і систематичних базових імпульсів, біоетику у цьому вигляді слід розуміти в найкращому сенсі як спробу свободозберігаючого раціонального регулювання окремих дій відносно життя та смерті, в цьому сенсі вона [біоетика] охоплює сучасний масштабний етичний проект раціонально відображеного практич-

ного самозбереження суб'єктивності як такої. До сьогоднішнього дня відповідний тип біоетики можна розглядати як панівний. Тобто тип, під яким розуміємо формальне застосування принципів та змістів як стратегії збереження автономії в життєвих контекстах. Міжнародні документи, такі як «Загальна декларація про біоетику та права людини» ЮНЕСКО від 2005 року досить точно відображає відповідний напрямок (Deutsche UNESCO-Kommission: 37-49).

1.2 Альтернатива: біоетика як спосіб «холістичного» досягнення нормативності життя

Цьому *першому* проекту з біоетики, започаткованому в інтересах свободи суб'єкта, протиставляється інша модель біоетики, також відома широкій громадськості починаючи з приблизно 1970 року. У цій іншій моделі йдеться також про «одомашнення» наук, тобто обмеження їх областей втручання, при цьому *головний* аспект цієї моделі не полягає лише у понятті збереження максимально можливого суб'єктивного поля дій, а також і не в орієнтації на волю *людини*. Тут слід розуміти ту біоетику, концепт якої пов'язаний з такими іменами, як Ван Рансселер Поттер (1911-2001), Ганс Йонас (1903-1993) або навіть Альберт Швейцер (1875-1965), якого нещодавно стали прославляти, і в якій не в останню чергу мова йде про переосмислення на рівні величин «життя» або навіть «природи» як горизонту всіх дій людини, але, перш за все, про нове усвідомлення *життя* як інтеграла нашого існування. Ван Рансселер Поттер опублікував свою книгу «*Біоетика. Міст у майбутнє*» у 1971 році і, таким чином, встановив «холістичний» контрапункт на основі цілісності життя проти «антропоцентричної» медично-етичної казуїстики, яка починається з людської дії. Те, про що тут йшлося – звичайно не лише у Поттера – можна висловити так, що природні науки, враховуючи природничо-наукову медицину, не слід розуміти в сенсі беконівського імперативу створення «*regnum hominis*» («панування людини»), замість цього необхідна нова чуттєвість для цілісності або *інтегральності життя*, яку можна намагатись обґрунтувати в певній мірі онтологічно, як у Ганса Йонаса, в нових термінах досконалості буття. Що, зокрема, дозволено і заборонено науці, виникло в результаті підтвердження, що відповідна практика сприймає живий світ (*Bios*) в цілому і як загальний взаємозв'язок об'єктів буття у вигляді рефлексії та має виправдатись перед ним (*Bios*), не тільки перед окремими людськими цілями. Нарешті, представникам цього підходу було і є важливо відновлення закріпленого в життєсвіті і відображаючого саме життя етосу, який охоплює і самостійну дію, і надає їй масштаб відношення до самостійного життя, яким вона [дія] не може одразу ж оволодіти як безпосереднім проявом

свободосвідомої суб'єктивності. Інакше кажучи, мова йшла і йде про модель біоетики, яку замість самоствердження суб'єктивності слід розуміти більш загально як модель, яка також має місце для інших вимог окрім самосвідомої свободи – для вимог життя взагалі і всього живого, якщо не передумов життя – у цьому сенсі етичні постулати можуть бути пов'язані з нею [моделлю]. З систематичної точки зору, звичайно, тут виникають питання: питання, які можна застосувати як у новій онтології, наприклад, за Йонасом, а також у нових імперативах, наприклад, за Швейцером. Отже, як можна було б запровадити та обґрунтувати таку «холістичну» модель біоетики, принаймні в загальних рисах?

Ми можемо прокладати шлях для першої відповіді на це питання, перш за все, якщо з'ясуємо той факт, що «предметна область» біоетики, тобто сфери явищ життя і живого, якщо вони є об'єктами людської діяльності, відкривається насправді не як проста «достовірність», або навіть як науково (наприклад, біологічно) складена «об'єктивність» (Hoffmann, 2015: 5-15; Čović, 2008; Čović, 2011: 25-34). Звичайно, ми також можемо трактувати життя як «об'єктивний факт», що буде справедливим, якщо ми висвітлимо це, скажімо, з точки зору біохімічного аналізу, або, наприклад, ботанічної чи зоологічної таксономії. Однак навіть тут ми розвиваємо відповідні об'єктивні поняття життя знов тільки в певних контекстах життя і для їх цілей, як, звичайно, науки завжди представляють певні життєві світи, від яких їх теоретичні результати не можуть бути просто та в усякому відношенні ізольовані – життя також живе в науці, і існування нашого знання, як ми можемо сказати, свідомо реагуючи на Фіхте, є саме життя. Тим не менше ми знаємо в біоетиці, що означає «життя» і, отже, цільове призначення нашої діяльності в ній лише з наукової матеріалізації життя; ми лише знаємо про це значення з *внутрішньої точки зору* самого життя, з точки зору *живої істоти* як учасника життя, для якого «об'єкт» його знань завжди як *внутрішній*, так і *зовнішній*, як осмислений, так і відчутний. Це вказує на те, що для «холістичних» біоетицистів у понятті життя вже передбачається така рефлексивна *єдність форми та змісту*, на яку має спиратися той, хто в біоетиці справді прагне перемістити парадигму з моделі застосування на етику, яка прагне вивести свою орієнтацію навіть з цього максимально інтегративного контексту, оскільки ми розуміємо життя як поєднання єдності та множинності або як об'єкт-предметний континуум. У цьому відношенні *біоетика* стикається з безпосередньою силою інтеграції в житті, до якої вона виявляється зобов'язаною тим, що вона намагається відшукати випадки цілісності і показати їх як межі дезінтегруючих дій (7).

Таким чином, біоетика, що орієнтована на ідею цілісності, відрізнятиметься від моделі біоетики як прикладної етики тим, що з самого по-

чатку вона допускає внутрішній «живий» плюралізм перспектив, який відповідає самодиференціюванню життя в множині життєсвітів, наприклад, множинність історично або культурно диференційованих життєсвітів, тобто вона також буде формально «інтегративною» біоетикою (8). На цьому етапі проекту має сенс окреслити один з двох фундаментальних орієнтирів біоетики – проект, який ми, у вужчому сенсі (9), хочемо назвати «інтегративна біоетика».

2. Інтегративна біоетика

Завдання розкрити поняття та запитання «інтегративної біоетики» можна вирішувати на дуже різних рівнях. Можна, наприклад, з точки зору концептуальної історії показати, коли хто пропонував або викликав інтегративну біоетику, і з яких, наприклад, науково-теоретичних причин це сталося.

Можна також систематично запитувати, в чому повинна полягати кінцева причина попиту, щоб трактувати «біоетику» інтегративно. Ми спробуємо коротко підсумувати обидва запитання, при цьому перш за все розглянемо ще раз у відношенні до поняття життя, наскільки це поняття є не просто предметним предметом, а горизонтом всіх біоетичних питань.

2.1. Підходи до «Інтегративної біоетики» / Південно-східно-європейська школа

Давайте звернемося до історичного питання коли, ким і в якому конкретному контексті «інтегративна біоетика» була затребувана або використовувалась. У німецькомовному світі термін «інтегративна біоетика» зустрічається вже щонайменше 15 років. При цьому ми враховуємо, що в інших сферах філософської етики існували і існують також «інтегративні» етичні підходи, найвідомішим прикладом є, безумовно, «Інтегративна господарська етика» Петера Ульріха (Ulrich, 2016). Наскільки я знаю, назва «Інтегративна біоетика» спочатку не обов'язково означала радикальний методологічний новий підхід, а скоріше розширення класичних біоетичних питань за межами «антропоцентричності» класичної етики свободи; у цьому сенсі спочатку існувала безпосередня схожість з «холістичною» біоетикою, як ми її щойно описали. Якщо Хейке Баранзке завершує своє широке дослідження «*Würde der Kreatur? Die Idee der Würde im Horizont der Bioethik*» («Гідність створіння? Ідея гідності на горизонті біоетики») 2002 року главою під назвою «У пошуках інтегративної біоетики» (Baranzke, 2002: 309-349), згадуючи швейцарську федеральну конституцію, якій відоме поняття «гідності створіння» з 1992 року – звичайно, сумнівно – ставить запитання, наскільки не-

людське створіння може інтегруватись в елементарний дискурс гідності в класичному для біоетики прояві, а наскільки не може. Що стосується зв'язку з «холістичною» моделлю, то в міжнародному контексті ситуація частково подібна: з 2004 року з координаційним центром в Південно-Східній Європі розвинулася біоетична «школа», яка насправді сильно обумовлена питаннями як у Швейцера, Йонаса або Поттера, але водночас привносить нові аспекти, особливо на методологічному рівні (10). Трактване тут поняття «інтегративної біоетики» характеризується, зокрема, такими основними ознаками:

1. В сутності інтегративна біоетика відображає загальну соціальну свідомість взаємозв'язку між людиною та її оточуючим світом. Її предметом відповідно є не тільки класичні питання медичної чи наукової етики, але, наприклад, також всі автентичні прояви чутливості до цього взаємозв'язку, враховуючи мистецтво.

2. Інтегративна біоетика не є чисто філософським ділом, але створена інтер-, мульти- та трансдисциплінарно, і, отже, спирається на діалог усіх наук, в яких взагалі може виникнути біоетичне усвідомлення проблеми. На думку деяких авторів, це може означати, що філософія не повинна займати керівну функцію, навіть в організації діалогу, а є партнером між багатьма науками.

3. Інтегративна біоетика трактується «плюріперспективно», що означає, перш за все, що вона не закріплюється з самого початку на науковій перспективі, а живе за участю ненаукових проявів суспільної свідомості: вона живе з залучення релігії, різних культурних горизонтів, взагалі життєсвітів, в яких реальні люди дійсно рухаються, і через які вони повинні показати своє сприйняття життя. Легко побачити, що пізніше тут буде представлений надзвичайно вимогливий проект, який зрештою вже ґрунтується на життєво-філософській догмі справжнього життя як справжнього простору інтеграції всіх життєвоважливих голосів. Разом з цим мова йде не лише про додавання якомога більшої кількості та розбіжності голосів, а скоріше про перетворення цих голосів в біоетичні голоси. Для цього я наводжу цитату Хрвоє Юріча з Загреба, також представленого у даній роботі, який у дослідженні про інтегративну біоетику зазначає: «Біоетика не може бути задоволена чисто механічним збором різних точок зору, дисциплін та світоглядів, але має прагнути до *реальної інтеграції*, до створення єдиної платформи для обговорення етичних питань, пов'язаних з життєвими проблемами, що стосуються життя у цілому та у всіх контекстуально визначених нюансах. Тому поняття *інтегративності* повинно було б визначити завдання біоетики (або її здатність) збирати всі відмінності, які обговорювалися тут, в єдину *біоетичну точку зору*, яка завжди повинна зводити межі дисциплінованої наукової

дисципліни. Це більше стосується реалізації біоетичної точки зору в різних дисциплінах і підходах, ніж примусове залучення різних точок зору до дисциплінарних меж біоетики. Тому інтегративна біоетика повинна розглядатися як тверде тіло у певному просторі, завданням якого було б постійно поглинати енергію і віддавати її іншим приймаючим тілам у просторі» (Hrvoje: Anm.13, 68-92).

Примітки

- (1) Поняття «Leben» («життя») з грецької має два значення: ζωή і bios, перше означає виконану (vollzugshafte) форму існування, яку поділяють усі живі істоти, останнє, проте, відноситься до «прожитого життя» розумної істоти – у сенсі «біографії» або «способу життя». З появою в 19 столітті неологізму «біологія», а тоді досить невідповідним чином позначали загальну науку про живе, яку потрібно було відрізнити від лише трохи старшої «зоології». В результаті термін «біологія» відноситься до чогось більш загального, ніж це можливо виходячи з етимології терміну, а «зоологія» до чогось більш спеціального, що і пропонує сама назва. «Біоетика» також несе в собі цю проблему, хоча можна також сказати, що виникаючі амбівалентності відображають проблеми, пов'язані з причиною. У біоетики «життя» завжди є як «суб'єктом», так і «об'єктом» етичної рефлексії, а різні шляхи біоетичної думки визначають, чи використовується життя або живе в якості об'єкта, суб'єкта або об'єкта і суб'єкта одночасно.
- (2) Інтерв'ю з Чаргаффом (Chargaff), опубліковане 2 червня 2001 в Frankfurter Allgemeine Zeitung; як один з прикладів гучного попередження проти захисної функції біоетики в епоху «наук про життя» – Вольфганг Віланд (Wolfgang Wieland), Біоетика як виклик, Бонн, 2003 год.
- (3) Відповідні фантазії щодо «поліпшення» технічними засобами людини з самого початку переходять не в галузь науковості, а скоріше в галузь наукової фантастики.
- (4) Якщо у біоетичних комісії де-факто зберуться тільки завдання щодо забезпечення, прийняття та підтримки нових біотехнологій в суспільстві та в медицині, то біоетика перетвориться на додаток біотехніки; вона не буде більше займатися ставленням людини до живих істот і впливом цих відносин на поведінку.
- (5) До фундаментальних труднощів передачі єдиного наукового (біологічного) з нормативною (етичною) перспективою Шрайвер, здається, був мало чутливим; відповідно, поняття «біоетика» у його розумінні жодним чином не веде до проблеми питання «нормативності життя».
- (6) Хоча у Шрайвера (а також в повній назві Інституту Кеннеді) може чітко виділятися особливе відношення до репродуктивної медицини, значення «біоетики» незабаром розширюється приблизно до аналогічного значення «медичної етики» як спеціальної галузі «прикладної етики». Протилежна перспектива, як, наприклад, у Ван Ранселера Поттера, яку ми будемо обговорювати пізніше, починається з всеосяжного поняття норм життя, вимержуючи висновки для медико-етичних, іноді також для репродуктивно-етичних питань (наприклад, у ставленні до політики контролю над народжуваністю).
- (7) Такий приклад цілісності вже знаходиться в цілісності людського тіла, а не тільки в самосвідомості суб'єктивності: ми торкаємось цілісності людини не просто всупереч їй, але обмежуючи чи цілком припиняючи її фізичну можливість існування.
- (8) Більше програмних статей з проекту також у значенні методичної «плюріперспективності» «інтегративної біоетики» можна знайти у: Ante Čović / Thomas

Soeren Hoffmann (Hg.), *Integrative Bioethik. Beitrage des 1. Sьdosteuropьdischen Bioethik-Forums, Mali Lošinj 2005/ Integrative Bioethics. Proceedings of The 1. Southeast European Bioethics Forum, Mali Lošinj 2005*, St. Augustin 2007.

- (9) Деякі автори, як правило, вже розуміють «цілісний» підхід як «інтегративний». Тут слід зазначити, що «інтегративною» слід називати систематично більш складну форму передачі орієнтованої на свободу та заснованої на житті біоетики.
- (10) Два видання цієї «Південно-європейської школи» вже згадувалися в примітці 8 та статті Hoffmann Th. S. (2015). The Philosophical Concept of Life and its Role in the Foundation of an Integrative Bioethics. *Synthesis Philosophica*, 59, 5-15.

(далі буде)

Посилання / References

- Jahr, Fr. (1926). Wissenschaft vom Leben und Sittenlehre. Alte Erkenntnisse in neuem Gewande. *Die Mittelschule. Zeitschrift für das gesamte mittlere Schulwesen*, 40 (45), 604-605.
- Chargaff, E. (2002). Epilog: Im genetischen Schlachthaus. In: *Doris Weber, Den Genrausch stoppen. Personliche Geschichten, engagierte Gespräche und klare Positionen*. Oberursel, 211-218.
- Korff, W. (2000). Einführung in das Projekt Bioethik. In: P. Mikat, L. Beck, W. Korff (ed.), *Lexikon der Bioethik*, Gutersloh, 7-16.
- Cook, M. (2011). Notes *Sargent Shriver and the Birth of Bioethics*. URL:http://www.bioedge.org/bioethics/bioethics_article/sargent_shriver_and_the_birth_of_bioethics (останнє звернення 17.2.2017).
- Stevens, T. (2000). *Bioethics in America: Origins and Cultural Politics*, Baltimore.
- Kollek, R. (2009). Den Bericht von Regine Kollek. In: *Deutsche UNESCO-Kommission (Hg.), Allgemeine Erklärung über Bioethik und Menschenrechte. Wegweiser für die Internationalisierung der Bioethik, Bonn O.J.*, 37-49.
- Hoffmann, Th. S. (2015). The Philosophical Concept of Life and its Role in the Foundation of an Integrative Bioethics. *Synthesis Philosophica*, 59, 5-15.
- Čović, A. (Hg.) (2008). Bioethik als Reflexion des Lebens. Prolegomena zu einer nichtreduktionistischen Bioethik. *Integrative Bioethik und Pluriperspektivismus / Integrative Bioethics and Pluri-Perspectivism. Beiträge des Sьdosteuropьdischen Bioethik-Forums, Opatija/ Proceedings of the 4th Southeast European Bioethics Forum, Opatija (2008), Sankt Augustin (2011)*, 25-34.
- Ulrich, P. (2016). *Integrative Wirtschaftsethik. Grundlagen einer lebensdienlichen ьkonomie*. Aufl. 5, Berlin.
- Baranzke, H. (2002). *Wьrde der Kreatur? Die Idee der Wьrde im Horizont der Bioethik*. Wurzburg.
- Hrvoje, J. Stutzpunkte für eine integrative Bioethik im Werk von Van Rensselaer Potter, in: *Čović / Hoffmann (Anm. 13)*, 68-92.

Томас Серен Хоффман. Истоки и подходы в становлении новой биоэтики и программы «Интегративная биоэтика». Ч.1 (перевод с немецкого Анны Губенко)

В статье сравниваются различные модели биоэтики. Доминирующая модель биоэтики анализируется как новая область прикладной этики, сосредоточенная на ее происхождении, особенно на вопросах медицинской

этики, восходящих от репродуктивной медицины. В рамках этой концепции формальное применение этических принципов в медицинской практике обычно понимается как стратегия сохранения частной автономии личности. Другая модель, «холистическая», связана с именами Ван Ренсселера Поттера и Ганса Йонаса и акцентируется на этических вопросах, обсуждаемых в более широком контексте «общей медитации» жизни в целом, природы и человеческих жизненных миров. «Холистическая» биоэтика фокусируется на идее целостности, а также допускает внутренний «живой» плюрализм перспектив, что соответствует самодифференцированию жизни во множество жизненных миров. Третья модель – интегративная биоэтика, которая не только пытается совместить, с одной стороны, перспективы автономии и, с другой, жизни и природы в целом, но также показывает, что биоэтика основана на собственных источниках нормативности (например, в идее жизни). Из этих источников также встает задача «интегрировать» перспективы различных научных дисциплин по вопросам жизни в целом. В статье рассмотрена концепция «интегративной биоэтики» со следующими характеристиками: интегративная биоэтика рассматривает все виды взаимодействия между людьми, живыми существами и природой в целом; она трансдисциплинарна и поэтому основана на диалоге наук, у которых может возникать биоэтическая осведомленность о проблеме; она открыта также для ненаучных проявлений индивидуального и общественного сознания, и, поэтому при обсуждении жизни в нормативном смысле все же остается в контакте с действительными жизненными мирами реальных людей. В конце статьи обсуждается интегративная биоэтика как пример смысла идеи «естественной воли».

Ключевые слова: биоэтика, прикладная этика, нормативность жизни, трансдисциплинарность, «естественная воля».

Thomas Soeren Hoffmann. The origins and basic approaches of the emergence of a new bioethics and the program «Integrative Bioethics». Part 1 (translation from German by Ganna Hubenko)

The article compares different models of bioethics. The dominant model considers bioethics as just a new area of applied ethics focusing in its origin mainly on questions of medical ethics like those rising from reproductive medicine. Within the framework of this concept, the formal application of ethical principles on medical practices is normally understood as a strategy for the preservation of personal autonomy of the individual. Another model linked e.g. to the names of Van Rensselaer Potter or Hans Jonas can be called a “holistic” one and refers to ethical issues discussed within the greater context of “general meditation” of life in general, nature and human life-worlds. Holistic bioethics focuses on the idea of integrity, and it also allows an internal “living” pluralism of perspectives, which corresponds to the self-differentiation of life in a plurality of life-worlds. The third model is an integrative bioethics which not only tries to combine the perspectives of autonomy

on the one hand, life and nature as a whole on the other, but also shows that bioethics is founded on its own sources of normativity (e.g. in the idea of life). From these sources also rises its task of “integrating” the perspectives of different scientific disciplines on issues of life in general. The concept of “integrative bioethics” is promoted in the article because of the following characteristics: integrative bioethics considers all kinds of interaction between autonomous persons, living beings and nature in general; it is transdisciplinary and therefore based on a dialogue of all sciences in which bioethical awareness of the problem may arise; it is open also to non-scientific manifestations of individual and social consciousness and therefore in discussing life in a normative sense nevertheless stays in contact with the real life-worlds of real people. At the end of the article integrative bioethics is discussed with regard to the example of the meaning of the idea of a “natural will”.

Key words: *bioethics, applied ethics, normativity of life, transdisciplinarity, natural will.*

Thomas Sören Hoffmann, Dr., Prof., Distance teaching University of Hagen at Faculty of Art and Social Sciences / Department of Philosophy.

E-mail: thomas.hoffmann@fernuni-hagen.de

Томас Сьорен Гоффман, Професор факультету мистецтв та соціальних наук, Філософський факультет Ферн-університету міста Хаген (Hagen).

E-mail: thomas.hoffmann@fernuni-hagen.de